

Vietovardžiai - mūsų būties liudininkai

Laimutis BILKIS

Kiekvienas iš mūsų gyvename, dirbame, ilsimės kurioje nors vietovėje. Visos jos turi pavadinimus, arba vardus. Dažnai tie vardai, įrašyti kelių ženkluose, turistinėse nuorodose ar iškalti akmenyse, mus pasitinka ir palydi. O kiek gražiausių prisiminimų išlieka apie gimtąsias vietas - kaimus, viensėdžius, miestelius, miestus, upes ir upelius, ežerus ir ežerėlius, kalnelius, miškelius, pievas, balas, laukus. Juk ten žaista, bėgiota, braidyta, maudytasi, uogauta, grybauta, eita į mokyklą. Šių vietų vardai, ko gero, patys gražiausi, brangiausi, neužmirštami. Ne veltui jie atsidūrę ne viename eilėraštyje, romane, prisiminimų knygoje. Vietovardžiai, galima sakyti, yra vienas iš dalykų, neleidžiančių pamiršti savo šaknų, primenančių, kas mes, iš kur mes. Taigi dažniausiai su vietų vardais mus sieja emocinis ryšys, nors, kita vertus, gal ir pastebime, kad vienoje Lietuvos vietoje jie skamba kiek kitaip nei kitoje, pamąstome, kodėl taip yra, pasvarstome, iš kur koks nors pavadinimas galėjo atsirasti.

Vietovardžius tiria onomastikos, arba mokslo apie tikrinius žodžius, šaka, vadinama toponimika. Vietų vardais kalbininkai laiko ne tik miestų, miestelių, kaimų, viensėdžių, dvarų pavadinimus, bet ir visokiausių kitokių geografinių objektų (ežerų, upių, pievų, pelkių, laukų, kalnų, dirvų, balų, raistų, miškų, kelių, gatvių ir kt.) vardus. Vilniuje įsikūrusiame Lietuvių kalbos institute ilgą laiką netgi veikė atskiras Vardyno skyrius (prieš keletą metų pertvarkytas į Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centrą), jame sukaupta daug iš gyvosios kalbos (vietinių gyventojų) ir istorijos dokumentų užrašytų vietovardžių, kurie sisteminami ir tiriami.

Galima pasidžiaugti tuo, kad Lietuvos vietovardžiai yra stropiai surinkti, saugomi ir skaitmeninami bei pateikiami interneto erdvėje. Be to nebūtų įmanomas jų tyrimas ir sklaida. Ankstyviausias iš gyvosios kalbos (t. y. iš vietinių gyventojų) surinktų vietovardžių šaltinis – XX a. pradžioje sudaryta Kazimiero Būgos tikrinių žodžių kartoteka, apimanti 75 000 kortelių. Vietovardžius šis mokslininkas užrašinėjo ir pats. Jo ranka užrašyta apie 35 000 kortelių. Būgai pagelbėjo ir daugiau to meto šviesuolių. Ši kartoteka išliko ir saugoma Lietuvių kalbos institute. Ji ypač vertinga todėl, kad pateko pačios ankstyviausios iš gyvosios kalbos užfiksuotos vietovardžių formos.

Svarbiausias ir didžiausias Lietuvos vietovardžių šaltinis yra tarpukario Lietuvos žemės vardyno anketos, sudarytos 1935–1937 m. Jos saugomos Lietuvių kalbos institute. Anketose yra ne mažiau kaip 150 000 vietovardžių. Juos iš vietinių gyventojų surinko ir anketas surašė pradžinių mokyklų mokytojai ir girininkai. Kiekvienai gyvenamajai vietai skirta atskira anketa, kurioje surašyti ir aprašyti kiekvieno kaimo, viensėdžio, dvaro, bažnytkaimio, miestelio ar netgi miesto teritorijoje buvę pačių įvairiausių vietų ir vietelių pavadinimai. Dažnai pateikiama ir istorinių, archeologinių žinių apie gyvenvietes, liaudiškų kilmės aiškinimų, tautosakos (kaimuose užrašytų dainų, mįslių, patarlių ir kt.). Lietuvos žemės vardyno anketos – natūraliausias sovietizacijos, kolektyvizacijos, melioracijos dar nepalietas vietovardžių sluoksnis. Šį svarbų vietovardžių rinkimo darbą tarpukariu organizavo Švietimo ministerijos Valstybės archeologijos komisija (tuo laiku priklausiusi Kauno Vytauto Didžiojo muziejui). Buvo parengtas standartizuotas vietovardžių surašymo lapas ir išsiuntinėtas pradžinių mokyklų mokytojams bei girininkams, kurie apklausdami vietinius gyventojus maždaug per trejus metus surašė bemaž kiekvienoje gyvenvietėje vartotus įvairiausių vietų pavadinimus. Žemės vardyno anketos – puiki medžiaga gimtųjų vietų praeičiai pažinti, tėvų, senelių, prosenelių palikimui suaktualinti. Šiuo metu Lietuvių kalbos institute planuojami anketų skenavimo darbai, leisiantys kiekvienam norinčiam susipažinti su jų turiniu, pajusti tarpukario Lietuvos kaimo kalbinio, kultūrinio gyvenimo koloritą. Kai kurių gyvenviečių vietovardžius internete jau galima rasti ir dabar: Lietuvos integralioje muziejų informacinėje sistemoje (limis.lt) sudėtos Alytaus apskrities Alytaus ir Birštono valsčių, Seinų apskrities Leipalingio valsčiaus bei Telšių apskrities Rietavo valsčiaus miestų, miestelių, kaimų, viensėdžių, dvarų, palivarkų anketos.

Seinų apskrities Leipalingio valsčiaus Vilkanastrų kaimo žemės vardyno anketos

fragmentai

Žemės vardai

Vilkaustrys
(oficialinis vardas)

Kaimo, dvaro, vienkiemio, miesto, bažnytikaimio, girininkijos,
(liečiantįjį pavadinimą pabraukti)

Leipalingio

valsčiaus

Seinų

apskritis

Sunaudoti spausdinti ir rankraštiniai šaltiniai bei jų sutrumpinimai

Nr.	Pavadinimai		Tipas	Plotas ha	Iš viso ha	Laukai	Laukai su apšilimu	Pastabos
	a) skaitinis	b) rašytinis						
1	Antkūji	Antkūji	ž.k.	arviena žemė	Arviena žemė su apšilimu	15 ha		
2	Araps	Araps	ž.k.	arviena žemė	Arviena žemė su apšilimu	15 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
3	Barėjų rėva	Barėjų rėva	ž.k.	arviena žemė	Arviena žemė su apšilimu	7 ha		
4	Kamprėni	Kamprėni	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	20 ha		
5	Kamstalis	Kamstalis	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	12 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
6	Kamšėni	Kamšėni	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	15 ha		
7	Klebinė	Klebinė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	15 ha		
8	Kojaravė	Kojaravė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	21 ha		
9	Kriūnėdė	Kriūnėdė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	5 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
10	Kūgė	Kūgė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	3 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
11	Kūgė	Kūgė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	1 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
12	Kūgė	Kūgė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	8 ha		
13	Molėnė	Molėnė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	9 ha		
14	Mūtė	Mūtė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	12 ha		
15	Padubė	Padubė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	10 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.
16	Pauvė	Pauvė	ž.k.	arviena žemė su apšilimu	Arviena žemė su apšilimu	2 ha		Ši žemė iš pradžių buvo žemė su apšilimu ir vėliau tapo lauku.

613 41

a)

~~Vilkanastrų~~
 Pajamūnėnė, tai medžio
 Pajamūnėnė, tai medžio
 Tai pūkios gimė, tu šlykštes
 Ir miog visų buvo parozos.
 Geltoną plaukelį sidabruotą,
 Tai skaisčius veidelius, tai anbruoat.
 Dvyjūn brolelis ir sesalė.
 Kad nebūs marštelė, mūs slūgėlė.
 Dvyjūn tėvelis ir motytelė.
 Kad nebūs marštelė, mūs slūgėlytė.
 Paslypė tėvelis marštelė žūgėlė.
 Vainiuc ir savo tėvelius ir svetėlius.
 Laukė tėvelis vienus draimėly ir kitų,
 Paki parvaicūn marštelė ir svetėlius.
 Parvaicūn marštelė ir tėvelių-
 Klaus, mūs sasiurėlis ir anytielė.
 Kokius žinėlį parvaicūn iš savo tėvelius.
 "Kokius patikau parvaicūn su anytielė,
 Tokius radau ir par savo tėvelius."

Verki eimėlis, kad nebūs marštelė slūgėlė
 Aisijū nošvėlis ir nošvėlytė:
 - Davim mes duokly; viersiaunius slūgėlytė;
 - Nošvėlis nošvėlis ir nošvėlytė:
 Srieš man kablak, klapucis galbelė;
 Ir neramūs bus mano širdelės:
 Eis jaunimėlis ir ašpukėlis,
 Ušė ir karėdėlytė.
 Kei aš jaunus ir jaunimėlytė,
 Ner bėrmėlis ir bėrmėlius.
 Kei deidėlis ir deidėlius.
 Rūdejus rūdėimėlius.

b) Moteriške kur eimėlis?

- Či žydubia netoli.
- Moteriške duok sarys.
- Kad žydubia netoli.
- Moteriške turpu kojys.
- Kad žydubia škadogja.

c) Hamaron au laivenessos

d) Či kūmule kur tuš tūri,
 kad an tau, visi kūrė.
 - Aš turu ty paukštaitis,
 Nakeis vyrų zaboraitis;
 Kei pūkuota, ne plėksmuota
 Graži juoda, garbinuota.

e) Patarlis: Kadai arklis
 galvū au lauho-urza-
 lok.f) Arklis, arklis dovanai
 nekaso, o tu nori
 dovanai gause.

g) Naiskok už savi durusimū

k) Kam kalbis kiš

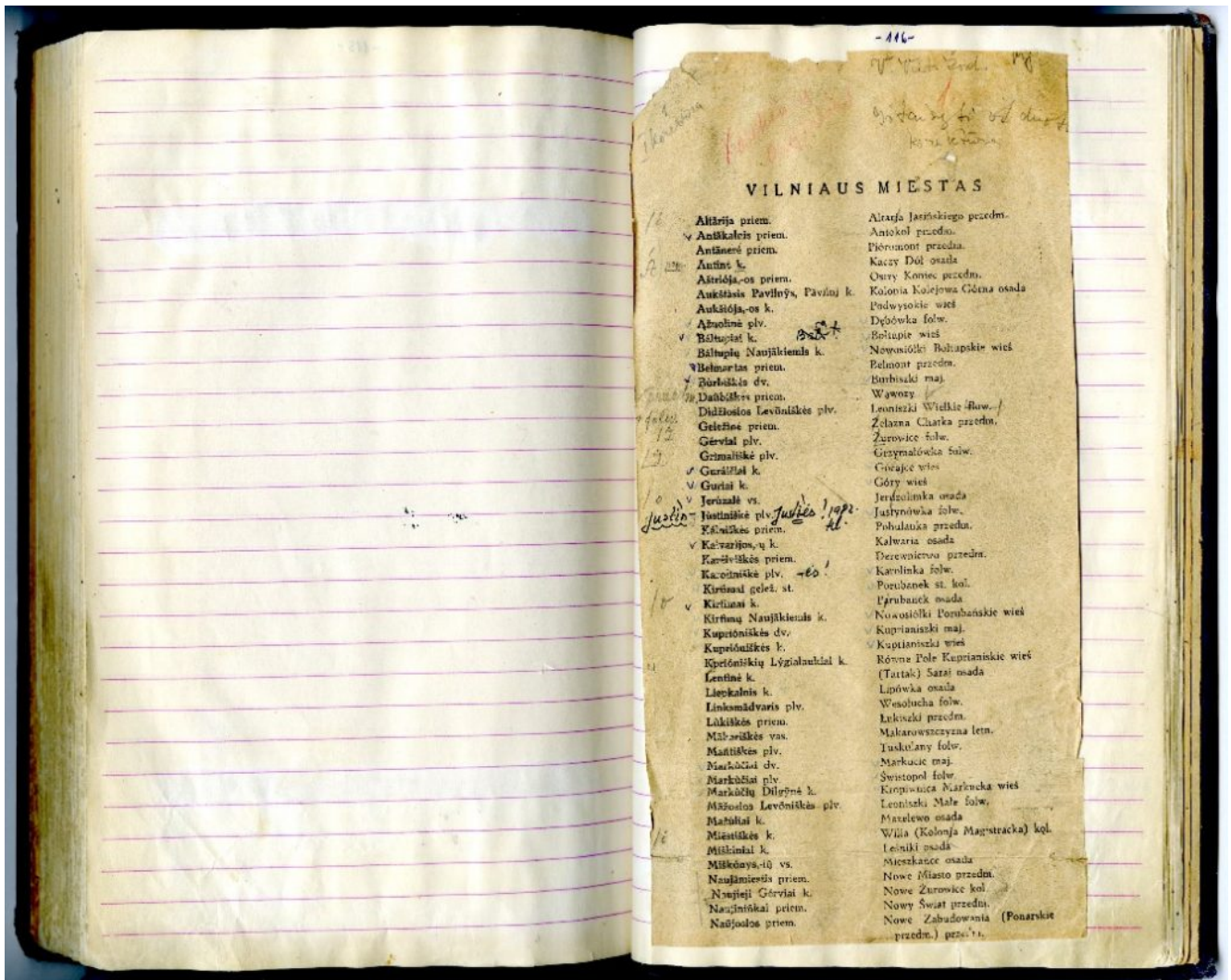

Seinų apskrities Leipalingio valsčiaus Vilkanastrų kaimo žemės vardyno anketos fragmentai

Tarpukariu vietovardžius rinko ir prie Vidaus reikalų ministerijos įkurta Pavardžių ir vietovardžių komisija. Ministerijos įgalioti žmonės vyko į valsčių centrus, valsčių savivaldybės sukviesdavo numatytomis dienomis po 2 atstovus iš kiekvieno kaimo. Jie būdavo pagyvenę ir gerai pažįstantys savo gyvenamąją vietovę. Anot šį darbą atlikusių užrašytojų, ne visi vietiniai gyventojai iš pradžių noriai vietovardžius pasakydavo, teko aiškinti apie pavadinimų svarbą. Bet pasitaikydavo ir labai

šnekių atstovų, prisimindavusių daug jų aplinkoje esančių vietų vardų. Šitaip buvo atliktas dar vienas didelis ir labai svarbus darbas – iš gyvosios kalbos užrašyti gyvenamųjų vietų vardai ir kiti vietovardžiai. Po to buvo sudarytos vadinamosios vietovardžių bylos (pagal apskritis ir valsčius), šių bylų vietovardžius stengtasi kiek įmanoma geriau sutvarkyti – nustatytos jų autentiškos formos, kirčio vieta bei priegaidė, kirčiuotė. Nelietuviškus vietovardžius bandyta atlietuvinti ar sulietuvinti. Visas vietovardžių tvarkybos procesas atsispindi Pavardžių ir vietovardžių komisijos protokoluose. Sudarytas ir apsvarstytas vietovardžių sąvadas turėjo būti publikuotas, tačiau darbus nutraukė okupacija. Bet vietovardžių bylos išliko, jos saugomos Lietuvių kalbos institute ir yra svarbi mūsų autentiško vardyno dalis.

Lietuvos žemės vardyno anketos ir Pavardžių komisijos bylos neapėmė tuo metu okupuotos Pietryčių Lietuvos vietovardžių. Atgavus Vilniaus kraštą, šios teritorijos vietovardžių rinkimo ir tvarkymo darbus organizavo Lituaniistikos institutas. Buvo suburta lituanistų grupė, kurios nariai važinėjo po Vilniaus kraštą ir iš vietinių žmonių surinko, patikrino bei nustatė lietuviškas vietovardžių, daugiausia gyvenamųjų vietų vardų, formas. Dauguma lietuviškų vietovardžių tuomet dar buvo vartojami, o kiti, aplenkinti, vietovardžiai, kurių lietuviškų formų nepavyko sužinoti iš vietinių gyventojų, buvo sulietuvinti pagal bendruosius dėsningumus. Surinktų duomenų pagrindu 1940 m. birželio mėn. baigtas rengti, tačiau taip ir liko neišspausdintas žodynas *Vilniaus srities vietovardžiai*. Išliko ir Lietuvių kalbos institute saugomi du jo korektūros egzemplioriai. Tai vienintelis šaltinis, kuriame surinkti senieji autentiški (lietuviški) Pietryčių Lietuvos gyvenamųjų vietų vardai.

Žodyno Vilniaus srities vietovardžiai korektūrinio varianto fragmentas, 1945 m.

Vietovardžiai toliau buvo renkami ir po karo. Juos rinko kalbininkai, kitų sričių entuziastai, supratę šio darbo svarbą, organizuotos rinkimo ekspedicijos. Iš visų šaltinių vietovardžiai perrašyti į korteles, kurios sudaro abėcėlinę 600 000 vienetų kartoteką.

Kalbant apie lietuvių vietų vardų svarbą pirmiausia paminėtinas jų senumas. Pats seniausias yra vandenvardžių (upių, ežerų, pelkių vardų) sluoksnis. Tarkime, Simno apylinkių upės vardas *Atesė*, ežero vardas *Atesys* gali būti tokios pačios kilmės, kaip ir antikinis vandenvardis *At(h)esis*, jų šaknis *at-* kildinama iš indoeuropiečių šaknies *h₂et(h₂)-* 'eiti, vaikščioti'. Šių hidronimų atsiradimas sietinas su vandens tekėjimu, judėjimu. Lietuvoje priskaičiuojama kelios dešimtys archajiškų upių, ežerų, pelkių vardų, kurių kilmė siejama su senosiomis indoeuropiečių šaknimis. Tokiais vandenvardžiais laikomi *Amata*, *Anykšta*, *Barys*, *Birva*, *Birvėta*, *Danė*, *Deimė*, *Ditva*, *Dovinė*, *Ersla*, *Gabys*, *Gaimynas*, *Gamė*, *Įstras*, *Jiesia*, *Kamė*, *Lauja*, *Lavysas*, *Liminas*, *Matara*, *Mera*, *Nieda*, *Niedus*, *Nova*, *Penta*,

Sarajai, Seina, Seira, Svaigė, Tovė, Vaiguva ir kiti. Jų senumą paliudija ir iš pirmo žvilgsnio neaiški struktūra bei kilmė. Vandenvardžių tyrimai atskleidė, kad Lietuvoje gali būti apie 30 finougrų kilmės upių ir ežerų vardų. Šie vardai rodo, kad mūsų teritorijoje prieš baltus ar kartu su baltais būta finougrų etnoso, kurio liekanos atsispindi hidronimuose. Finougrizmais laikomi upių ar ežerų vardai *Ilmėdas, Ymasta, Jara, Kirgas, Kivė, Korbis, Kvistė, Lambis, Luodis, Pernava, Robata, Tervetė, Ugra* ir kt. Hidronimų analizės duomenys leidžia teigti, kad seniau baltai buvo žymiai labiau išplitę tiek į rytus, tiek į pietus, tiek į vakarus. Tarkime, Okos upės baseino (Rusija) teritorijoje teka upės, kurių vardai *Veža, Vilka, Žala, Žizdra, Kerša, Loma, Menka, Pikta* aiškiai rodo, kad čia gyventa mūsų protėvių baltų. Vandenvardžiuose išliko ir nemaža išnykusių baltų tautų ženklų. Pagal tokių vardų paplitimą galima spręsti, kokiose teritorijose gyveno mirusios mums artimos jotvingių, sėlių, žiemgalių, kuršių gentys. Pavyzdžiui, jotvingių reliktais dėl priebalsio *s* vietoje *š* laikomi pietų Lietuvos upių ir ežerų vardai *Kirsna, Persas, Apsingė, Apsingis, Apsuona, Svetus*; dėl priebalsio *z* vietoje *ž* – *Azagis, Berznykas, Jieznas, Zapsė, Zapsys, Zebrys, Zebrius, Zervylis, Zervyna, Zambė* ir kt.; dėl dvibalsio *ei* vietoje *ie* jotvingizmams priskiriami vandenvardžiai *Seivos, Veisiejis*; dėl priesagos *-ingis* – *Stabingis* (čia dar galima paminėti ir miestelio vardą *Leipalingis*); dėl šaknies sąsajų su vakarų baltų leksika jotvingiškais laikomi ežerų ar upių vardai *Gailiekas, Gailintas, Sakna, Saknas, Sasna, Spernia*. Sėlių kalbos liekanos dėl priebalsio *s* vietoje *š* gali būti šiaurės rytų Lietuvos vandenvardžiai *Sirvėta, Sirvėtas*; dėl priebalsio *z* vietoje *ž* – *Uzinas, Zarasas, Erzvėta, Erzvėtas, Izitas, Vazaja, Zaduojys, Zirnajys* ir kt; dėl priebalsio *č* vietoje minkštojo *k'* – *Čedasas, Čiaunas, Čičirys* ir t. t. Net iš pirmo žvilgsnio galima pajusti tokių vietovardžių savitą skambesį!

Lietuvos gyvenamųjų vietų vardai (oikonimai) atsirado vėliau už vandenvardžius. Apie jų amžių įprasta spręsti pagal pirmuosius užrašymus istorijos šaltiniuose. Kai kuriems gyvenviečių vardams gali būti ir keli tūkstančiai metų, kiti yra ne tokie seni, dar kiti – ir visai nauji. Tai lėmė įvairios istorinės jų atsiradimo aplinkybės. Gyvenamųjų vietų vardai susidarė labai įvairiai. Daugiausia yra iš asmenvardžių išsirutuliojusių pavadinimų, kurie paprastai atsirado todėl, kad gyvenvietėse gyveno daug žmonių, turinčių tuos pačius vardus arba tuos pačius antruosius įvardijimo narius, kurie laikui bėgant tapo pavardėmis, pavyzdžiui, *Šiauliai* kilo iš asmenvardžio *Šiaulyš, Mažeikiai* – iš *Mažeikis, Rumšiškės* – iš *Rumša, Rumšas, Rumšys, Kavarskas* – iš *Kavarskas, Kavarskis, Kaišiadorys* – iš totoriškos kilmės asmenvardžio *Choišadaras* ir t. t. Asmenvardinis vietovės vardas galėjo atsirasti

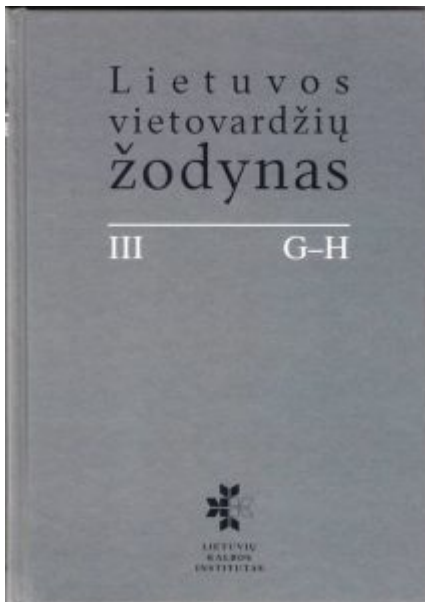
ne tik dėl gyventojų su tam tikru asmenvardžiu gausos, bet ir dėl vardo ar pavardės turėtojo svarbos, tarkime, dvaras, kaimas galėjo būti pavadintas pagal įkūrėjo, pirmojo gyventojų asmenvardį. Pavyzdžiui, Ignalinos miesto vardas kilo nuo palivarko įkūrėjų Jono ir Brigitos Kamenskių sūnaus Ignacijaus Kamenskio vardo formos *Ignalis*. Kitas gausus gyvenamųjų vietovių vardų šaltinis – vandenvardžiai. Žmonės dažnai kurdavosi prie upių, ežerų, todėl pirmiausia pavadindavo juos, o nuo jų – ir gyvenvietes. Tokiu keliu atsirado Lietuvos sostinės vardas *Vilnius* (iš upėvardžio *Vilnia*), miestų vardai *Panevėžys* (iš upėvardžio *Nevėžis*), *Pasvalys* (iš upėvardžio *Svalia*), *Pakruojis* (iš upėvardžio *Kruoja*), *Visaginas* (iš ežero vardo *Visaginas*), *Zarasai* (iš ežero vardo *Zarasas*), *Kernavė* (iš upėvardžio *Kernavė*), *Vilkaviškis* (iš upės vardo *Vilkauja*), *Šalčininkai* (iš upės vardo *Šalčia*) ir daugelis kitų. Nemaža vietų vardų kilo iš įvairių bendrinių žodžių. Tai gali būti geografiniai terminai (pavyzdžiui, *Lygumai* – iš *lyguma*, *lygumas* ‘lygi vieta’, *Trakai* – iš *trakas* ‘sausas pievas, apaugusi retais krūmais bei medžiais, miško aikštelė; pievas, kur yra beržų’, *Palanga* – sietinas su liet. *palios* ‘užakusių ežerų vietoje didelės pelkės, tyrumai’, lat. *palas*, *paļas* ‘pelkėtas ežero krantas’, *Klaipėda* – galbūt sietinas su latvių *klajš* ‘atviras, tuščias, lygus, plynas’), taip pat augalų pavadinimai (pavyzdžiui, *Alksnėnai* iš *alksnis*, *Beržinė* iš *beržas*), amatų pavadinimai (*Kalviai* iš *kalvis*, *Druskininkai* iš *druskininkas* ‘kas iš druskos gyvena (ją kasa, garina, pardavinėja)’); daug gyvenviečių vardų sudaryta iš tautovardžių (*Keturiasdešimt Totorių*, *Maskoliškė*, *Mozūriškė* ir kt.).

Pats vėlyviausias, matyt, yra įvairių smulkiųjų vietų (pievų, dirvų, laukų, arimų ir pan. geografinių objektų) vardų sluoksnis, bet jis labai įdomus dėl vardų atsiradimo motyvų įvairovės. Apibendrinant galima teigti, kad vietovardžiai yra mūsų dvasinio ir materialaus gyvenimo atspindys, atskleidžiantis pasaulėžiūrą, istoriją, santykius su supančia aplinka. Kalbininkams jie (ypač vandenvardžiai) svarbūs, nes yra išlaikę archajiškų kalbinių ypatybių, padeda tirti kalbos istoriją. Vietovardžiuose slypi mūsų asmenvardžiai, etnonimai, augalų, gyvūnų, amatų, profesijų, istorinių, ekonominių įvykių, netgi ligų (epidemijų) pavadinimai, religiniai motyvai, iš vietų vardų galima daug sužinoti ir apie istorines, geografines, gamtines mūsų protėvių gyvenimo sąlygas. Šią įvairovę iliustruoja tokie Lietuvos vietovardžiai, kaip *Dievakrėslis* (dirvos vardas), *Dievogala* (kelių kaimų, kalno vardai), *Dievregė* (aikštės vardas), *Diėvo Altōrius* (akmenų vardai), *Diėvo Bliūdelis* (vietos upėje vardas), *Dievas Tėvas* (dirvos vardas), *Dūšeliavietė* (dirvono, ganyklos, pievos vardas), *Dvasių alėja* (alėjos vardas), *Cholerkapiai* (senkapių vardas), *Didelieji maro kapaliai* (kapų vardas), *Galai* (įvairių vietų

vardai), *Gandro Lizdas* (dirvos, kalno, pievos vardas), *Gardamiegis* (slėnio vardas), *Garšvelė* (pievos vardas), *Geležbalis* (balos vardas), *Gelmė* (duburio vardas), *Geroji* (pievos vardas), *Gerklė*, *Gimtinė* (įvairių vietų vardai), *Gynimas* (pylimo vardas), *Gipso kalnas* (arimo vardas), *Girininkai* (kaimų vardai), *Gyvatynė* (įvairių vietų vardai), *Grafo sala* (salos vardas), *Gudai* (įvairių vietų vardai) ir t. t. Lietuvos vietų varduose sutelpa ir bemaž viso pasaulio žymios vietovės: *Amerika* (įvairių vietų vardai), *Ciberija* (lauko, sodybos vardas), *Čenstachova* (lauko vardas), *Černagorija* (pievos vardas), *Dancigas* (pievos vardas, iš buvusio Gdansko miesto vardo), *Dardaneliai* (žemės vardas, iš sąsiaurio tarp Europos ir Mažosios Azijos vardo), *Egiptas* (dirvų, kaimo dalies, kumetyno, krūmų, lauko, pievos, viensėdžių vardai), *Emerikas* (pievos vardas), *Europa* (sodybos vardas), *Fliorencija* (dvaro, kaimo, viensėdžio vardas), *Golgota* (kalno vardas), *Londonas*, *Paryžius*, *Šveicarija*, *Venecija* (gyvenviečių vardai), *Berlynas*, *Jeruzalė* (įvairių vietų vardai) ir t. t.

Lietuvių kalbos institute, kuriame sukaupti ir saugomi vietovardžių lobiai, vykdomi jų tyrimo, skaitmeninimo ir sklaidos darbai. Šiuo metu rašomas ir leidžiamas *Lietuvos vietovardžių žodynas*, aprėpsiantis visus 600 000 iš gyvosios kalbos surinktų vietų vardų. Žodyne nurodomi vietovardžiai, įvardijamieji objektai ir paplitimas, paaiškinama vietovardžių kilmė. Išleisti 3 žodyno tomai, apimantys vietų vardus, prasidedančius raidėmis nuo A iki H. Iki 2021 m. pabaigos bus išleistas IV tomas (I-J).

Lietuvos vietovardžių žodyno I-III tomų viršeliai

Taip pat kuriama Lietuvos vietovardžių geoinformacinė duomenų bazė, integruota į lietuvių kalbos išteklių informacinę sistemą „E. kalba“ (<https://ekalba.lt/lietuvos-vietovardziu-geoinformacine-duomenu-baze>). Šiuo metu į bazę įkelta ir aprašyta apie 28 000 vietovardžių. Tai visų miestų, miestelių ir seniūnijų centrų vardai; didesnių ežerų ir ilgesnių upių vardai; Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Pagėgių, Druskininkų, Birštono, Rietavo, Švenčionių, Ignalinos, dalies Lazdijų ir Alytaus r. (savivaldybių) teritorijų vietovardžiai. Duomenų bazėje galima matyti tikslią ar apytikslę objektų vietą žemėlapyje, susirasti reikiamo rajono, seniūnijos, gyvenvietės (kaimo, bažnytkaimio, dvaro, miestelio, vienkiemio) teritorijoje esančius vietovardžius. Taip pat pateikiama informacija apie vietovardį ir įvardijamąjį objektą: vardas, statusas (esantis, nežinomas ar išnykęs), objekto tipas, geografinis apibūdinimas, dabartinė ir tarpukario administracinė priklausomybė, nurodomas sukirčiuotas vietovardis, jo giminė, skaičius, kirčiuotė, visų linksnių sukirčiuotos formos, pateikiami kilmės, darybos aiškinimai, esant galimybei objekto nuotraukos, gyvenamųjų vietų, upių ir ežerų vardų pridėdamas ir visų linksnių tarimas. Yra ir kitų naudingų nuorodų. Vietovardžius pagrįstai galima laikyti mūsų protėvių ir mūsų pačių būties liudininkais. Daugelis tarpukariu surašytų vietų pavadinimų dabartinių gyventojų nėra vartojami, žemės vardai po truputį nyksta dabar. Todėl būtų labai prasminga saugoti jų gyvastį ateitiems kartoms, perduoti juos savo vaikams ir vaikaičiams, prikelti naujomis formomis – gatvių, naujų gyvenviečių, įstaigų varduose,

kraštotyros darbuose, atsiminimuose ir pan. Tada vietovardžiai nebus tik užmarštin nuėję kalbos ir kultūros paminklai, o gyvi praeitį su dabartimi susiejantys ženklai.

www.pasauliolietuvis.lt